

POPOTNIK.

List za šolo in dom.

Izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca, ter velja za celo leto 3 glđ., za pol leta 1 glđ. 60 kr. — Posamezne številke dobivajo se po 15 kr. — Na anonimne dopise se ne ozira. — Rokopisi in na oceno poslane knjige se ne vračajo. — Spisi in dopisi naj se blagovoljivo pošiljati (frankirani) uredništvu; naročnine, oznanila in reklamacije pa upravništvu: Reiserstrasse 8 v Mariboru. — Za oznanila plačuje se od navadne vrste, če se enkrat natisne 15 kr.

Vsebina. Šolstvo v celjski razstavi. — Čriček. — Marka Fabija Kvintiljana govorniški pouk. — Fizikalni poskusi v narodni šoli. — Dopisi. — Razne stvari. — Inserati.

Šolstvo v celjski razstavi.

V proslavo 40letnega vladanja Nj. Veličanstva cesarja priredilo je Celje regionalno razstavo, ki se je raztezala na politične okraje: Celje, Maribor, Ptuj, Brežice in Slovenjgradec ter trajala od 26. sept. do 1. okt. Ker je bila omenjena razstava osnovana na širji podlogi, obsegajoča céli Spodnji Štajer, ki je takó bogat na gospodarskih, industrijskih, obrtnih, rudarskih in drugih stvaréh, umevno je, da si občudoval ogromno množino razstavljenih reči. S velikih soban prostorne vojašnice napolnjevali so predmeti poljedelstva, gozdarstva, obrtnije in industrije. Navzlic temu bilo je pa šolstvo, razporedjeno v razprostranem podstrešju, največji, najlepši in najzanimivejši oddelek vse razstave. Tu se je lahko prepirčal vsak obiskovalec, v koliki meri je zadnja leta napredovalo naše šolstvo. Dolžnost „Popotnik-ova“ je, da čitatelje svoje seznaní nekoliko s tem oddelkom razstave, kojemu je bil načelnik ravnatelj Bobisut.

V zadregi smo pa, s čemer bi najprej pričeli. Pisan šar dovaja nam pogled, kakor da bi zrlí v velik kalejdoskop. Tu vzbujajo raznolika učila, aparati našo radovednost, tam veže množina izbornih ročnih del naš pogled; izložene pisanke, risanke, karte itd. ohrabrijo našo znatiželjnost, da jih prelistkamo, da-si je bilo strogo prepovedano. Treba je torej, da si pri navedenju tega „bunt-durcheinander“ napravimo nek logičen red. — Začnimo z najnižjo stopnjo otroške odgoje: z zabavišči, oglejmo si potem ljudsko šolo, naposled pa višje in strokovne šole.

Zabavišči celjske mestne občine in „šulfarajna za Nemce“ izložili ste mnogo raznih izdelkov, koje so zgotovili mali za ljudsko šolo se pripravljajoči otroci. Neverjetno zdi se nam skoraj, kako zamorejo nevajene ročice napraviti iz papirja, tkanine in druge sicer modelovane tvarine tako lične reči. Glavno delo je se-vé le sestavljanje raznih delov. Prav umestno je bilo, da je celjsko zabavišče izložilo v sredi svoje skupine sliko Fröbel-a kot izumitelja istih zavodov. Omenjajoči še dela vrtnarice B. Golitsch-ove preidimo k ljudski šoli.

Tu nas pač pred vsem zanimajo pisanke, risanke, načrti zemljevidov in drugi pismeni izdelki kot posledki šolskega pouka. Take stvari izložile so na-stopne šole: Celje (okoliška šola), Brežice, Čadram, Dobova, Frankolovo, Griže, Konjice, Maribor (mestni šolski svet), Radvanje, Seynica, Slivnica (pri Mariboru), Slov. Bistica, Sv. Barbara v Halozah, Sv. Duh v Ločah, Št. Lovrenc pod Pre-

žinom, Št. Lovrene na kor. žel., Št. Pavel v sav. dolini, Trbovlje-Vode in Vitanje. Pri mariborskih šolah videli smo reš krasne risarije z barvami iz 5. šol. leta. Šola Št. Lovrene na kor. žel. izložila je risanke, v kojih je bilo na vsaki strani po 10 in še več podob iz obrtno-tehničnega področja. Pri pisankah opazili smo, da so nekoje šole dale iste nalašč lepo vezati, kar je nepotreben lišp. Našli smo tudi uzorec pisav, in sicer na lepo okrašenem papirju nalik nekdanjem „Musterkartel“ stare šole. Sapienti sat!

Po nekod je običajno, da otroci doma izdelujejo iz lesa in drugih snovi razna orodja in priprave, kakor: kladva, vozove, pluge, brane, koše, stiskalnice itd. To je vse hvale vredno, ker se učenci s tem vadijo v ročnosti, v natančnem ogledovanju dotičnih predmetov, zajedno pa dobé veselje in ljubezen do dela. Isto nameravajo v novejšem času vsaj „šolske delavnice“ in „Knabenhandfertigkeitsunterricht“. Omenjene izdelke otrok razstavile so šole: Jarenina, Konjice, Sv. Duh v Ločah, Sv. Barbara v Halozah, Sevnica in Št. Pavel v sav. dolini.

Preidimo k ženskim ročnim delom, ki so bila prav mnogobrojno zastopana. Videli smo lepe izdelke iz vseh panog dotičnega pouka. Ženska ročna dela razstavile so 1. javne ljudske šole: Jarenina, Konjice, Razvanje, Leitersberg-Krčovina, Slovenjgradec, Št. Lovrene na kor. žel., Št. Pavel v sav. dolini in Trbovlje-Vode; 2. od privatnih šol: „Privat-Industrieschule“ v Slov. Bistrici, Emilije Hausenbüchl „Lehr- und Erziehungsanstalt für Mädchen“, „Haushaltungsschule für Mädchen“, v Mariboru (jako fina in dragocena dela), mestna dekliška ljudska in nadaljevalna šola v Celju; 3. od privatnih pa: Ema Burkard (Weissstickereien) iz Maribora, Ivana Debeutz iz Škofje Loke (Zwirnspitzen), Antonija in Ana Regula iz Celja, Ana Sima (vporabno delo — Applicationsarbeit) in Hermina Hausenbüchl „Industrieschule“ v Poličanah.

Doslej smo govorili o stvaréh, ki so posledki šolskega pouka; sedaj se obrnimo k učilom kot pomagalom vsakega uspešnega pouka. Od mnogih in raznih učil izložili so: mestni šolski svet v Mariboru: podobe za prirodopis, zlasti zoologijo in somatologijo, atlante, zgodov. slike, telurij, rudnine, nagáčene sesavce in ptiče, modele za somatologijo, načrt mariborskega mesta, fizikalne aparate; — Slov. Bistrica: rudnine; — Celje (okoliška šola): nagáčene ptiče, kokone sviloprejk; — Šmarje pri Jelšah: fizikalne aparate in druga učila, bralni in računski stroj — vse lastni izdelek g. Jurkoviča (o teh učilih, zlasti bralnem stroju bi natančneje govorili, ko bi nam prostor dopuščal); — Sv. Lenart v Slov. gor.: velikansk zemljevid „Slovenskih goric“, kojega je izdelal učitelj Engelhard in kateri je le v orografičnem delu dovršen. — Slivnica: zemljevide in podobe „prebavit, pluč, sreca“ — lastni izdelek g. K. Pestevšek-a.

Zlasti mnogo videli smo načrtov in pridelkov šolskega vrta, kakor: sadja, sočivja, semenja, žita v klasih, drevesa itd. Pridelke šolskih vrtov izložili so: Celje (okoliška šola), Čadram (zlasti mnogo semenja v steklenicah). Jarenina, Konjice, Leitersberg Krčovina, Razvanje (tudi dve prtlični drevesi s sadjem), Ponikva (mnogo semenja v steklenicah), Št. Lorene pod Prežinom in Št. Pavel v sav. dol. Načrte šolskih vrtov pa: Čadram, — Jarenina, Dev. Marija v Puščavi, Leitersberg-Krčovina. Št. Lovrene pod Prežinom in na kor. žel., Št. Pavel

v sav. dolini. — Strd razstavili ste šoli Razvanje in Račje, zadnja tudi satovje in druge priprave za čebelorejo ter razne sorte medu kakor: rožnega, lipovega, akacijevega in vrešnega. — Drevesa so izložile šole: Ponikva, Razvanje, Št. Lovrene pod Prež., modele za cepljenje in okuliranje na tabli pa: Št. Lovrene pod Prež. in Slov. Bistrica.

Od neljudskih šol razstavila je štajerska deželna meščanska šola v Celju razne risarije, od strokovnih šol pa: obrtna nadaljevalna v Mariboru: razne risarije; obrtna nadaljevalna šola v Celju: mnogo risarij iz vseh obrtnosti in izdelke učencev, zlasti postrešnike in zveze brun, kar morajo umeti tesarji. — Šola: Device Marije v puščavi pa: kroniko šole.

Opozoriti nam še ostaja mnogo stvari, koje so rastavili zasebniki, učitelji ali neučitelji. Ti so: 1. Fr. Raseh knjigotržnik v Celju: zbirko učil za ljudske šole; 2. L. Miglitsch, inženir na Slatini pri Rogatecu: šolsko pripravo; 3. Oswatitsch Alojz iz Ptuja: risarije, posebno glave; 4. Ignac Schober, oskrbnik v Podčetrtku: nagačene živali; 5. Franz Swaty iz Maribora: predmete iz prirodopisa, nagačene živali, rudnine, rastline in razne preparate; 6. Steierm. Thierschutzverein: stvari za varstvo živalij, knjige; 7. Lipold Marko iz Mozirja; zbirko koleopterov; 8. Jos. Kolschek iz Celja: klopi za šolo in zabavišča; 9. B. Müllner, učitelj iz Kopfenstein-a: zemljevid okrajnega glavarstva Feldbach, posvečen tam. okr. nadzorniku Elšniku; 10. Fr. Kocbek, učitelj iz Žalca: herbarij v 4 debelih zvezkih sodržujoč 800 spodnještajerskih rastlin.

Mnogo lepo spletenih košekov rastavil je M. Kronošek, bodoč, učitelj pletilne šole v Žalca, ki se sedaj uči na Dunaju v strokovni šoli ministerstva za uk in bogoč. — in nekaj pletilna šola na Slatini pri Rogatecu.

Preostaje nam navesti odlikovanja.

I. Sreberno rastavno medaljo dobili so: 1. Obrtna nadaljev. šola v Celju; 2. mestni šolski svet v Mariboru (učila, dela učencev iz obrt. nadalj. šole); 3. deželna meščanska šola v Celju; 4. „Haushaltungsschule“ v Mariboru; 5. Šola v Šmarju (učila); 6. mestna dekliška ljudska in nadalj. šola v Celju; 7. E. Hausenbüchl „Lehr- und Erziehungsanstalt“ v Celju; 8. Šola v Slovenjgradu. Od 6 do 8 za ženska ročna dela.

II. Bronasto medaljo: 1. Šola v Radvanju, 2. v Čadramu (za šolski vrt), 3. „Privat Industrieschule“ v Slov. Bistrici, 4. Šola Leitersberg-Krčovina (za šolski vrt), 5. Jarenina, 6. Brežice (za dela učencev), 7. mestno zabavišče v Celju, 8. Zabavišče „Schulverein für Deutsche“, 9. Celje (okoliška šola), 10. Razvanje, 11. Št. Lovrene pod Prežinom (sol. vrt), 12. Trbovlje-Vode (dela učencev), 13. Ponikva (sol. vrt), 14. Občina Žalec (za pletarije košekov), 15. Ana Sima, 16. Gollitsch B., delavkinja zabavišča, 17.) Regula Ant. in Ana, 18. Burkard Ana, 19. Schober Ignac, 20. Debeutz Ivana.

III. Diplome častne pohvale: 1. Dobova (za lep opis in zemljepisno risanje), 2. Sv. Duh v Ločah (za lep opis in risanje), 3. Fr. Kocbek (herbar), 4. Kolschek Jos. šol. klopi, 5. Lipold Marka (koleoptere), 6. Št. Lorenc na kor. žel. (za obrtno tehnične risarije), 7. Dev. Marija v Puščavi (sol. kroniko), 8. Oswatitsch (za risane glave), 9. Fr. Raseh (kolekcijo učil), 10. Slivnica (za teženje, draga učila nadomestiti z lastno izdelanimi), 11. Frankolovo (lep opis), 12. Fr. Swaty

(prirodnine), 13. Thierschutzverein, 14. ljudska in obrtnonadalj. šola v Slov. Bistrici, 15. zadruga za poljed. poskuse na Slatini (Sauerbrunn).

IV. Hvalo razstavnega odbora za izložbo: 1. Brezno, 2. Konjice, 3. St. Lenart v slov. gor., 4. Miglitsch L., 5. Müllner B., 6. Št. Peter v sav. dol., 7. Št. Pavel v sav. dol. 8. Vitanje.

Poročilo naše o celjski razstavi sklepamo s trditvijo, da je bilo šolstvo prav častno zastopano.

Čriček.

Spisal prof. J. Koprivnik.

(Dalje.)

1. Podoba in velikost.

Samec in samica si nista kaj podobna; on jednači bolj čvrčkom, posebno domačemu stričeku ali skošnjaku (*Gryllus domesticus*), a ona bolj kobilicam, zlasti mali travniški kobilici. Oba sta vitkega telesa in manjša od ravnokar imenovanih dveh ravnokrileev. Samec meri od čela do konca zadka (brez bodic na zadkovem koncu) 12—15mm, samica 1—3mm več. Čez prsi sta debela $1\frac{1}{2}$ —2mm, zadek je pa debelejši, posebno pri samici. Čriček je zelo nežna in rahla stvarica. Primi ga oprežno kakor hočeš, odtrgal mu boš ali tipalnico ali katero nožico. Zaradi tega je prav težko dobiti nepoškodovanega v zbirko.

2. Barva.

Barve je čriček blede-zelenorumen; nekatere živalice cikajo bolj na zelenkasto, druge zopet bolj na rujavo-rumenkasto. Prek čela, temena in tilnika ima zagorelorujav trak. Na vsaki strani tega traka je zadi na glavi po ena temnorujava lisa, isto tako ima na vsakem očesu po eno takšno pegico, a celo oko ni črno, kakor se trdi v Scopoli-jevem popisu, nego je rumenorujavo, črno še le postane, če je živalica mrtva. Zagorelorujave pege nahajajo se tudi zgoraj na strani na zadkovih obročkih, pri samici še malo niže ravno takšne barve pičice. Po trebuhu na zadku se vleče od prsi do konca zadka širok svitlorujav trak. V obče so samci bolj zelenkasti, samice bolj rujavkaste. Noge so razločno prosojne, ne pa vse telo.

3. Popis telesa.

Na telesu se razločujejo glava, prsi, zadek, 3 pari nog in 2 para kril.

Glava je podolgasta in ima spodaj ustno odprtino, v kateri so krepka grizala. V obrazu je nekaj robov in žlebkov, kateri razdelé obraz v več polj. Tem robom, žlebkom in poljem so dali strokovnjaki pri drugih žuželkah primerna imena, a jaz jih tukaj ne navajam. Grizala sestojé iz gornje ustne (labrum), gornjih čeljusti (mandibulae), spodnjih čeljusti (macillae) in spodnje ustne (labium).

Gornja ustna je polokrogasta plošča in zaslanja predej na koncu ustno duplino. Na robu ima kratek, širok nosič. Gornji čeljusti ste kratki in debela krevlja, vsaka s tremi, na notranjo stran zavitimi ostmi. V spodnjih čeljustih se razločuje 5 delov: stožir (cardo), nasad (stipes) in zgornji in spodnji, (notranji in unanji) kosir (mala interna in mala externa), in redkodlakasto čeljustno tipalo

(palpus maxillaris), katero je sestavljeno iz 5 členov (ne iz treh) in se vidi na ustih, kakor dolge brke. Prva dva člena sta kratka, prihodnji trije so bolj dolgi, najdaljši med njimi je tretji ali srednji. Spodnja ustna je zopet ploščica in zaslanja spodnji del ustne dupline. Spodaj na koncu je 2krat vrezana, tako da ima 3 vzbočine. Na zgornji strani nosi tričlena i (ne dvočlenati) ustni tipali, ki tudi iz ust molita. Med tipalima je kožnati in zelo majhni jeziček.

Zložene oči, ki so srednje velikosti ter od predej nazaj zategli in na ven vzbočeni, stojé stransko na glavi. Sestavljeni sta iz več 100 posamnih očesec, koja so na površju značena s šesterostranskimi polji ali fasetami. Pikčastih očesc, kakor se nahajajo pri gryllidih, čriček nima. Tipalnici ste usajeni kraj čela tesno pred očmi. Nitkasti ste ter poprek $1\frac{1}{2}$ tako dolgi kakor telo. Prvi ali temeljni člen je debel in dolg, drugi pa so kratki in tem tanjši, čim dalje stojé od temeljnega proč. Vsaka tipalnica ima nad 100 členkov.

Prsi so dolge, tanke in zložene — kakor pri vseh žuželkah — iz 3 obročkov. Z glavo in zadkom so tako zvezane, da se dajo proti tema deloma telesa zibati. Gibno zvezan je tudi prvi prsni obroček ali predprsje z drugim, dočim sta drugi in tretji obroček nepremično med seboj spojena. Predprsje nosi spodaj prvi par nog, zgoraj pa je razširjen v širok ščitič, kateri je navzdol zavit tako, da pokriva predprsje tudi na desni in levi doli do srede. Drugi in tretji prsni obroček imata na trebušni strani po en par nog, na hrbtni po en par kril.

Zadek je valjast ter na sredi močno napet (posebno pri oplojenih samicah) in meri nekoliko več kakor glava in prsi skupaj. Na obeh koncih je prirožen. Zadnji konec ima 2 okoli 5mm dolgi ter dlakasti vodici, pri samici še razen teh 6—8mm dolg, na koncu odebeljen in črn sveder ali vrtalo, s katerim samica rastlinska stebelca prevrtava, da polaga vanja jajčeca. Sestavljen je zadek iz 9 obročkov. Bodici ste vsajeni končnemu, sveder samice predzadnjemu obročku.

Kožnata ter prozorna krila so na telo pritisnena, pri samici prvi in drugi par prav tesno. Drugi, spodnji par ali prava krila so zelo tanka in nežna, drobno in gosto žilasta, po dolgem drobno nabrana, pri samcu nekoliko krajša kakor zadek za 1—2mm presežajoče pokrovke, pri samici okoli 2—3mm daljša od z zadkom enako dolgih pokrovk. Podobna so pahljaču. Zgornja krila ali krilne pokrovke so pa pri samici drugačne kakor pri samcu*). Dočim so pokrovke pri samici bolj tanko in gosto žilaste in imajo podobo na dnu oblega, na obeh koncih priožnega ter poveznenega čolniča, so žile v pokrovkah samea debeleje ter bolj redko razevejene. Pokrovke same so ravne (ne navzgor vzbočene) zadi široke (ne priožene) ter okrožene in vnanja četrtina (pokrovke) je podolgem navzdol zavihnena tako, da pokriva zadek tudi po strani. Znamenite so posebno zato, ker so naprava, s katero žival poje.

Pevci so toraj le samci, samice nič ne pojó, ker nimajo za „petje“ urejenih pokrovk. Žile v pokrovkah samecev so, kakor že omenjeno, tako razpostavljene, da delajo široke okvirje, med katerimi so razpete tanke kožice, ki se tresejo kakor koža na bobnu, kadar pevec poje. Med žilami se odlikuje zlasti ona (vena axillaris plicata), koje predni in krajši del je skoraj ves postavljen ravno poprek, drugi zadnji in daljši pa poševno poprek. Prvi (poprečni) del je

*) V Scopoli-jevem opisu so popisane pokrovke, kakoršne ima samec.

v desni in zgornji pokrovki napiljen na spodnji strani, v levi ter spodnji pokrovki pa na zgornji strani. Kadar hoče pevec peti, vzdigne pokrovki kviško in ji giblje na znotraj in na zven, kakor da bi kdo s škarjami rezal. Zobci napiljene poprečne žile drče drug čez drugega ter močno in hitro tresejo pokrovki. To da znani glas, s katerim se čriček tako odlikuje. Drugi daljši in poševno poprečni del omenjene žile stvarja v resnici podobo tiskanega X-a, kadar ležita pokrovki mirno na telesu*). Seveda ni s tiskanim X-om določena vsa podoba, ki jo daje imenovani del žile obeh pokrovk, slika je bolj zamotana.

Noge ima čriček dolge, zadnji dve ste posebno močni ter za skakanja prirejani. Na nogah so razločevati ti-le deli: kolk (cosca) kratek podolgovato okrogel člen, ki tiči v sklepni ponvici tako, da se po njej obrača. Drugi se imenuje stegno v kolobarček (trochanter) in je še krajši od prvega. Za stegnovim kolobarčkom pride dolgo mesnato stegno (femur), po tem suhi golen (tibia), kateremu sledi tričlenato, ozko stopalo (tarsus) brez prijemovalnih krp na členih. Prvi stopalni člen je dolg, drugi kratek, tretji ter slednji spet precej dolg in ima na koncu dva gibna krempljca. Goleno zadnjih skočnih nog je zadej oboroženo z 16—20 dolgimi, ostrimi ter v 2 vrsti postavljenimi bodicami in mnogimi krajšimi bodičicami. Tukaj mi je še omeniti slušala, katero ima živalica na prednjih nogah. Goleni obeh prednjih nog ste niže kolena razklani. V razkolu ste razpeti 2 enakoveliki kožici (bobniča), ena spredej, druga zadej. Ta naprava, ki se nahaja pri mnogih ravnokrileh, smatra se za slušalo.

(Dalje prih.)

Marka Fabija Kvintilijana govorniški pouk.

Iz latinskega jezika preložil prof. Fr. Brežnik.

(Dalje.)

Poglavje 20.

Je-li zgovernost krepost?

Važneje je drugo vprašanje: naj se li zgovernost k srednjim umetnostim prišteva, ki se ne dajo niti hvaliti niti grajati, ampak še le koristne ali škodljive postanejo, kakoršen je pač značaj onih, ki jih rabijo; ali pa je krepost, kar tudi premnogi modrijani trdijo? Jaz zmatram to, s čimur so se premnogi v retorskih študijah pečali in se pečajo, za ἀρετή, t. j. za nobeno umetnost (saj vidim, da mnogi brez metode, brez znanosti, tjekaj derejo, kamor jih nesramnost ali lakota véde); ali pa rekel bi, za slabo umetnost, katero κακοτεχία imenujemo. Po mojem mnenju so namreč mnogi živeli in še nekateri živijo, ki so govorniško vzmožnost v pogubo ljudij zlorabili. Tudi neka ματατεχία se nahaja t. j. nepotrebno posnemanje umetnosti, ki ni niti koristno niti škodljivo, ampak se zastonj trudi; kakor oni, ki je iz neke daljave grah na iglo neprenehoma in ne brezvspešno metal. Ko ga je Aleksander videl bil, ga je obdaroval v mernikom graha, katero darilo je onemu trudu prav primerno bilo. Temu primerjam jaz one, ki z velikim prizadevanjem in trudom prelijejo čas

*) Desna pokrovka (že zgoraj omenjena) leži čez levo, kakor je to pri vseh gryllidih, pri locustidih pa je lega pokrovk ravno navpак.

mrzleži zrak kvišku vzdiguje? (Konec 15. poskusa. Vsakako mislim, da je treba povdarjati in vsaj na tej stopnji eksperimentalno dokazati, da se topli zrak kvišku vzdiguje; a priori to nij uvideti; učenci bi si ravno tako lahko mislili, da se mrzli vzdiguje.) Zakaj je toraj v zakurjeni sobi pri stropu toplejši zrak? Zakaj se dim kvišku vzdiguje? Zakaj se megle proti jutru vzdigujejo? Zakaj leté pri požaru goreči ogorki, oglje itd. kvišku?

Ako je topli zrak kvišku odtekel, stopi od sosednjih strani mrzel zrak na njegovo mesto, kateri se zopet ogreva in kvišku odteka. Zgoraj pa odteka zrak na vse strani, ter se ugiblje na novo prihajajočemu toplemu zraku.

To nam potrjuje poskus, ki je popisan proti koncu 1. odstavka in katerega prav lahko po zimi napravimo. V zakurjeni sobi teče topli zrak kvišku in na njegovo mesto stopi pri tleh skozi duri in okna mrzli zrak; ako toraj tukaj gorečo svečo držimo, potisne prihajajoči mrzli zrak plamen v sobo. Pri stropu razprostira se topli zrak na vse strani in ker so duri odprte, teče zrak skozi duri na prosto ter potisne plamen na vnanjo stran. Na meji obeh zračnih tokov, nekako v sredi duri, nij nobenega zračnega toka, in tukaj sveča ravno gori.

Mrzli zračni tok čutimo v topli sobi, kjer niso vrata in okna dobro zaprta; mi pravimo, da vleče..

Vzrok zračnemu gibanju v sobi je toplinska razlika mej zrakom v sobi in zvonaj. Kakor hitro ta vzrok odpade, neha zračno gibanje, to je, topli zrak sili tako dolgo iz sobe, mrzli pa v sobo, da zrak zunaj in znotraj enako toplino dobi.

b) Kje nastanejo zračni toki, podobni zračnemu toku v topli sobi? (Pod milim nebom.) Kaj se zgodi z zrakom, ako se kakovi del zemlje ogreje? (Zrak se tudi ogreje.)

Kaj se zgodi s toplim zrakom? (Vzdiguje se ter se razteka v visočini na vse kraje). Kaj stopi pri zemlji na prostor kvišku odtekega zraka? (Od sosednih prostorov mrzli zrak). Kako imenujemo to zračno gibanje ali ta zračni tok? (veter). Kovo mer ima toraj zračni tok, veter imenovan? (Zrak se giblje spodaj od mrzlega prostora proti toplemu, zgorej naopak). Ob velikih vodah se po dne pobrežje bolj ogreje, kakor voda; kovo mer ima toraj veter? (veter vleče od vode proti bregu). Ob krajih, kjer mejijo velike ravnine z velikimi gozdi, se po dne prostori, prosti dreves bolj ogrejejo, kakor gozdi, kovo mer ima tukaj veter? (Od gozda proti ravnini).

Po noči se vsa narava ohlaja in sicer se ohladi suha zemlja bolj, kakor voda, ravnine, proste dreves bolj, kakor gozdi. Kovo mer imajo v teh slučajih po noči zračni toki? (Od brega proti vodi, od ravnine proti gozdu.)

Vetrovna moč in hitrost ste jako različni. Zrak se giblje tako počasi, da maje komaj drevesno perje, premika se pa tudi s tako brzino in s tako močjo naprej, da ruje drevesa s koreninami, odnaša hišam strehe in razbija ladje na morju. Mi razločujemo sledeče stopnje:

1. stopnja — veter se komaj čuti.
2. stopnja — veter maje drevesno perje.
3. stopnja — veter maje tanke vejice.
4. stopnja — veter maje debele veje in tanjša debla.

5. stopnja (vihar) — veter maje močna drevesa.

6. stopnja (orkan) — veter ruje drevesa, odnaša hišam strehe ter hudo razgraja.

Dostavek. Viharji ali orkani. Viharji (silno močni piši) ali orkani se od navadnih vetrov ne ločijo le po presilni moči, ampak tudi po svojem posebnem izviru in po raznih razmerah svojega vetja.

Viharji nastajajo največ na gorkem pasu ali vsaj blizu njega. Sprva se navadno prikaže majhen črn oblak, kateremu mornarji pravijo volovsko oko; prenašlo se ta oblak razširi in rase na vse strani, zagrne celo nebo, in črna noč vse pokrije. Bliski švigajo in grom se sliši, sprva le malo, potem pa zmeraj močnejše tako kakor pri najhujšem vremenu. Kar privrši vihar in tako silno buči, da se ne sliši več tudi najmočnejše bobnenje groma. Morje kipi v velikanskih valovih in ladije se potapljajo ali razpadajo, kakor da bi bile iz slame narejene; časih silni viharji z valovi postavijo najteže vojne ladije daleč iz luk na suho. Pa še strašnejši so njegovi prikazki in učinki na suhem: vse razrušijo in polomijo, kar jim na potu stoji. Vihar podira hiše in gozde, ali pa odkriva človeška stanovališča, drevesa pa lomí ali tudi s koreninami izruje. (Jan Jesenko.)

c) Vetrovi dobivajo svoje ime od strani, od katere vlečejo. Kako se imenuje stran sveta, kjer solnce vzhaja? Kako se imenuje veter, kateri prihaja od vzhoda? (vzhodnik). — Kako se imenuje stran sveta, kjer solnce zahaja? — Kako imenujemo veter, ki hlidi od zahoda? (zahodnik). — Ako se postavimo proti vzhodu, imamo za nami zahod, in narobe, ako pa se postavimo proti zahodu, imamo za nami vzhod. Vzhod in zahod ste si nasprotni strani, ravno tako sta si vzhodnik in zahodnik nasprotna vetrova. — Ako se postavimo opoldne proti solncu, imamo pred nami jug, za nami sever. Sever in jug ste si nasprotni strani. Kako imenujemo veter, ki prihaja od severja? (sever.) — Kako imenujemo veter, ki prihaja od juga? (jug.) — Sever in jug sta si nasprotna vetrova. Kaj znači beseda sever? (Stran sveta in veter, ki prihaja od te strani.) — Kaj znači jug? (stran sveta in veter, ki prihaja od te strani.)

Kako se imenuje stran med severom in vzhodom? (severovzhod.) — Stran med jugom in vzhodom? (jugovzhod.) — Stran med severom in zahodom? (severozahod.) — Stran med jugom in zahodom? (jugozahod.) — Kako se imenujejo vetrovi prihajajoči od teh strani? (severovzhodnik, jugovzhodnik, severozahodnik, jugozahodnik). Kateri od teh 4 strani ste si nasprotni? (severovzhod in jugozahod, severozahod in jugovzhod). Katera od teh le vetrov sta si nasprotna? (severovzhodnik in jugozahodnik, severozahodnik in jugovzhodnik.)*

Mornik imenujemo veter, ki vleče od morja proti suhi zemlji, sušnik pa veter, ki vleče od suhe zemlje proti morju. Kedaj veje mornik, kedaj sušnik? (Ozira naj se na to, kar je bilo pod b) povedanega.)

*) Jesenko imenuje v svojem priroduznanskem zemljepisu jug poldnevnik in sever polnočnik ter napravi opazko, da se navadno za severozahodnik sever in za jugozahodnik jug rabi; jugovzhodnik pa je navadno krivec in severovzhodnik navadno burja. Po mojem mnenju naj se vetrovi imenujejo, kakor sem zgoraj omenil. Kar se pa imen „krivec in burja“ tiče, so to zgolj lokalna imena; v tem kraju se ta veter tako imenuje, v drugem pa drugi.

Vsak kraj ima skoraj svoje posebne vetrove, ki imajo svoja krajna imena. Ob severnem Jadranskem morju vêje huda burja, v Valahiji močen in mrzel krivec, v južni Italiji vroči sirocco, na Tirolskem in Švajcarskem vlažen fön, na Francozkem mrzli biz in mistral, na Španskem mrzli tramontan itd.

Dodatek. 1. Vetrovno mer kažejo nam veternice (petelin na cerkvi). Veternica je navadno štirivoglata ploča, vrtljiva okoli navpične osi v vodoravni meri; os je vtaknjena blizu roba skoz pločo, tako da je ploča razdeljena v dva neenaka sela; veči del ima navadno trikotni izrezek. Veternico postavimo na visok prostor, n. pr. na sleme visokih hiš, na cerkev ali na vrh zvonika itd. Ako zavrti veter veternico tako, da je njeni širji del obrnjen proti jugu, hlidi veter od severa; mi imamo sever.

Kovi veter imamo, ako je obrnjen veterničin širji del, proti severu, vzhodu, zahodu, severovzhodu, jugovzhodu, severozahodu, jugozahodu? — Vetrovno mer tudi lahko spoznamo po tem, kako se giblje dim, drevesno perje ali megle.

2. Jug in jugovzhodnik prideta k nam iz toplih krajev; za nas sta ta vetrova topla. Ako ta vetrova potegneta, začne se po zimi in spomladi sneg in led tajati; mi pravimo, da je južno. Jugovzhodnik pride iz krajev, kjer je malo vode; ta veter je toraj za nas suh, tudi jug je navadno suh. — Jugozahodnik in zahodnik pa vlečeta nad morjem, iz katerega se vedno vodene pare vzdigujejo; ta vetrova prinašata nam navadno dež. — Vzhodnik veje čez velike planjave, je toraj suh veter in nam prinaša suho vreme; po leti zemljo posuši, po zimi pa je jako mrzel. — Sever in severovzhodnik prideta iz krajev, kjer imajo skoraj celo leto sneg in led. Ta vetrova sta toraj še mrzleja kot vzhodnik. Zloglasna „bora“ na Primorskem je mrzel sever ali severovzhodnik, ki piše iz mrzlega krasa in juljskih planin proti jadranskemu morju. Ako spomladi predolgo hlidita, moramo dolgo čakati na tople dneve.

Iz tega sledi, da je vreme mnogo odvisno od vetra. Lahko toraj imenujemo veternico tudi vremenico.

d) Ako potegne veter skoz dve ulici, ki držite v pravem kotu druga v drugo, drgneta se na prostoru, kjer se ulici iztekati, vetrova drug ob drugega, ter napravita vrtince, ki vzdigujejo prah, papir, slamo, listje itd. ter plešeta dalje s to sodrgo. Ravno tako se napravijo vrtinci na prostem polju, po ravninah itd., ako potegne naenkrat več vetrov. Vrtinci so večkrat zelo nevarni in njihovi učinki zares strašni. Vrtinci posebne vrste so peščene ali vetrne trobe v širokih puščavah in enoličnih planjavah, ki vzdigujejo pesek k višku. Ako nastanejo takovi vrtinci nad morjem in jezери, imenujejo se vodene trobe ali morski smrki, ki vzdigujejo vodo tako visoko da je videti, kakor da bi se voda megl dotikala.

Dodatek. Peščene ali vetrne trobe nad suho zemljo nastanejo skoro zmerom iz oblaka, ki se v podobi narobe postavljenega stožka ali požiravnika (trobe) zemlji bliža. Primerjali bi ga dimu, ki se iznad pogorišča, s premogom kurjene peči vzdiguje; v njem se bliski utrinjejo, in njegov pari se močno gibajo in vrté. Bližaje se troba buči in vreši, tako kot močno obložen voz drdra po kamenitem tlaku ali kot brzovlak po železni cesti.

Pot njih prek površja zemeljskega je zaznamovana s podrtinami in razvalinami. Trobe nanreč osmučejo drevesa ali pa je s koreninami izderó, zasuknejo je, polomijo in navadno po dolgem razkoljejo pa popolnem posuše. Poslopja in razne stavbe močno poškodujejo, jim strehe odnašajo ali je popolnem razrušujejo, ponekodi razderó tlak po mestnih ulicah ter prečudno razmečejo kamenje: s kratka, one odnesejo, razlomijo in razrušijo vse, kar jim stoji na poti. Kar koli so odtrgali ali izrovali, zemljo, pesek, rastline, drevesa (zlasti njih krhke vrhove), strešno opeko in strešne skrili, kamenje, deske in hlode vrté ti vrtinci ter je odnašajo iz krajev.

Če se taki vrtinci narede nad morjem ali jezери, pravijo jim vodene trobe ali morski smrki; tudi ti so podobni stožku, narobe postavljenemu, tako da se njegova ost dotika vodnega površja, široka njegova podstava pa oblaka v ozračju. Iz nje se sliši vrešenje in kipenje, kakor vreši in kipi zelo razburkano morje. Po gostem se iz nje vлива dež ali se pa toča vsipa. Da so ladijam posebno nevarne, še omeniti ni treba. (Janez Jesenko.)

e) Vetrovi so včasih jako neugodni, vendar so pa tudi koristni. Zrak se je napolnil sê smradljivimi hlapovi, če se je gnoj vozil ali po kovem drugem vzroku. Veter potegne in odnese nezdrave hlapove — veter čisti zrak. Kako se po leti, ob hudi vročini oddahnemo, ako potegne hladna sapa — veter hladi zrak. Dolgo je deževalo, veter potegne in zemlja se hitro posuši. Vetrovi gonijo mlīne na veter. Mlini na veter so navadno mlini, kjer se moka melje. znotrajni del je tako urejen, kakor pri navadnih mlinih, katere goni voda. Zunanji del, veternih, je pa tako urejen, da ga veter spravi v vrteče se gibanje. Veternik je iz 4 ali 6 navkriž pritrjenih, poševno stoječih deščic, veternice imenovanih, podoben križu pri klopoteh, katere stavijo vinogradniki v svojih vinogradih, da ž njimi ptiče plašijo. Veternik je vrtljiv okoli vodoravne osi. Vodoravna os, noseča na drugi strani široko navpično stoječo desko, je zopet vrtljiva okoli navpične osi, da se križ lahko vedno vetru nasproti postavi. Veter, prihajajoč v vodoravni meri proti križu, vdarja na poševno stoječe veternice v poševni meri ter spravi tako križ v vrteče se gibanje.

Vetrovi dalje gonijo ladje z jadrami (jadrenice). Jadro je kos jako močnega platno, pritrjen na visoko drevo, jadrenik imenovano, tako, da se vetri v njem vjamejo in tako ladjo naprej ženejo.

Nebo je čisto in jasno, huda vročina pripeka, zemlja željno pričakuje dežja. Vetrovi nastanejo in vženejo skupaj oblake, iz katerih pada dobrodejni dež na zemljo.

Bliža se huda ura. Na nebu je vse polno črnih oblakov. Močni vetrovi jih razženejo. — Voda, ki dolgo stoji, se usmrađi. Usmrađila bi se torej voda to ribnikih, jezerih in v morju, ko bi jo vetrovi ne premajevali.

(O morju se sicer to ne sme vzeti ad verbum, ker glavno gibanje morja je oseka in plima, tudi utok in natok — Ebbe und Fluth — imenovano, ki pa ni nikakor odvisno od vetrov.

v deklamacijah, katere morajo po njihovi volji istinitosti prav nepodobne biti. Ta zgovornost pa, katero učiti skušam in katere uzor sem si v duhu vstvaril, ki postenjaku prija in ki je prava retorika, je krepost.

Modrijani izvajajo to iz mnogih bistrournih sklepov, meni pa se to še bolj jasno dozdeva iz moje prav razumljive razprave. Oni pravijo takóle: Če je to krepost, namreč složno postopati v tem, kar se sme storiti in kar se mora opustiti, in se ta del kreposti imenuje previdnost: mora taista tudi v tem biti, kar se sme govoriti in kar ne. In če so nam za kreposti vže pred poukom neke podlage in kali od narave podeljene kakor za pravičnost, o kateri imajo celo neolikanci in barbarji neke pojme: smo gotovo od začetka tako vstvarjeni, da moremo za nas govoriti, če tudi ne dovršeno, vendar tako, da neke (kakor sem rekel) kali one vzmožnosti očitne postanejo. Pa umetnosti, ki nimajo s krepostjo nič opraviti, so drugega bistva. Ker je tedaj govor dvoji, prvič neprestan, ki se imenuje retorika in drugič pretrgan, ki se imenuje dialektika, katere je Zenon tako združil, da je to prispodabljal pesti, ono pa dlani:¹⁾ bo torej tudi dialektika krepost.²⁾ Po tem takem se bo o retoriki tem manj dvomilo, čim krasnejša in očitnejša je.

A jaz hočem to iz del samih bolj natančno in očitno izprevideti. Kaj bo namreč govornik v pohvalnih govorih počel, če ne razločuje, kaj da je pošteno, kaj nesramno? ali v posvetovalnem govoru, če ni vzpoznal koristi? ali v sodnijskem govoru, ako ne bi poznal prava? Celó hrabrost je pri tej stvari potrebna, ker je dostikrat govoriti zoper viharne grožnje ljudstva, dostikrat z nevarnostjo mogočneže razžaliti, včasih, kakor v pravdi Milonovi, obdanemu od oboroženih vojakov tako, da bi govor celó dovršen ne mogel biti, ako ne bi bila zgovornost krepost. Če je v vsaki živali ona vrlost krepost, s katero prekaša druge stvari ali večino izmed njih, kakor v levu moč, v konju naglost, in če se človek, kar je gotovo, od drugih stvari odlikuje z razumom in govorom: zakaj ne bi kreposti iskali tako v zgovornosti kakor v razumu? In Vrasova trditev pri Ciceronu³⁾ je prav resnična: „Zgovornost je ena izmed največjih kreposti“, in Cicero sam jo imenuje krepost ne samo v pismih na Bruta ampak posebno na drugih mestih. A včasih bo tudi malepridnež uvod, povest in dokaze tako prednašal, da se v njih ne bo nič pogrešalo. Kajti tudi lepov se bo hrabro bojeval, vendar ostane hrabrost krepost; tako bo tudi zloben suženj muke brez vzdihovanja prenašal, vendar potrpljenje bolesti ne bo brez pohvale. Mnogokrat se taisto zgodi, pa na drug način. Tedaj naj to zadostuje, ker sem o koristi vže preje razpravljal.

Poglavje 21.

Tvarina zgovornosti.

Nekateri učenjaki so trdili, da daje govor tvarino zgovornosti, kateraga mnenja je pri Platonu Gorgija. Če se to tako razumeva, da se predavanje o

¹⁾ Pr. Ciceronovo razpravo o največjem dobru in zlu II. 6. — Zenon, rojen v Kitiji na otoku Cipru, ustanovitelj stojske šole, živel je okoli l. 300. pr. Kr.

²⁾ *Dialektika je krepost.* Ta trditev je imela veljavo v Sokratovem zmislu, ki je trdil, da sestaja krepost v znanosti, da je krepost znanost. Po dandanašnjih nazorih krepost ni pridavek znanosti, ampak volje.

³⁾ O govorniku III, 14.

kateri stvari koli séstavljen imenuje govor, potem ni tvarina ampak delo, kakor je kip delo kiparja; saj se tudi govor z umetnostjo napravi kakor kip. Če pa menimo, da se s tem izrazom besede same poznamenujejo, je treba pomisliti, da besede brez tvarine ničesar ne opravijo. Nekateri imajo dokazne razloge, ki nam v pregovarjanje služijo, za tvarino retorike, pa tudi ti so le del naloge in se tvarjajo z umetnostjo ter potrebujejo tvarine. Drugi zmatrajo preiskave meščanskih zadev za tvarino retorike; njihovo mnenje ni napačno zaradi kakovosti, ampak zaradi obsega govorniške tvarine, ker so one preiskave zarés tvarina retorike, ali ne edina. Drugi zopet imenujejo, ker je zgovornost krepost, vse življenje njeno tvarino. Drugi pa trdijo, ker ni vseh krepostij tvarina celo življenje, ampak se premnoge izmed njih le na dele raztezajo, kakor ima pravičnost, hrabrost, zmernost posebne dolžnosti in lasten delokrog: tako se ima tudi retoriki poseben del odkazati in ji dajo pragmatiski delokrog v etiki t. j. delovanje v jasnem življenju.

Jaz menim (oziraje se na mnenja drugih pisateljev) da daje retoriki tvarino vse, o čemer koli se dá govoriti. Sokrat namreč pravi pri Platonu Gorgiji,¹⁾ da ne dajejo besede, ampak stvari tvarino retoriki. V Fedru²⁾ pa razločno kaže, da se zgovornost ne nahaja le pred sodnijo in v zborih, ampak tudi v zasebnem in domačem življenju. Iz tega je očitno, da je Platon sam tega mnenja bil. In Cicero³⁾ imenuje na nekem mestu tvarino retorike stvari, ki v njen delokrog spadajo, vendar tudi njih število omejuje. Na drugem mestu⁴⁾ pa s temi le besedami trdi, da ima govornik o vseh stvareh govoriti: „Toda meni se dozdeva, da moč govornikova in tudi poklic dobro govoriti obljubujeta to le prevzeti, namreč vrlo in obširno govoriti o vsaki predoženi stvari.“ In zopet na drugem mestu⁵⁾ pravi: „Govornik mora preiskati vse razmere, ki se nahajajo v človeškem življenju, ker se on ž njim peča in mu ono tvarino daje, slišati, prebrati, razpravljati, tolmačiti in preduriti.“

Nekateri učenjaki so pa trdili, da je to, kar jaz govorniško tvarino imenujem, deloma neomejeno, deloma ni lastno retoriki, in so jo imenovali okoli letečo umetnost, ker o vsaki stvari govori. Pa s temi se nečem prepirati. Kajti oni priznavajo, da se razteza na vse stvari, a temu nečejo pritrditi, da ima lastno, ker mnogovrstno, tvarino. Pa tudi neomejena ni, tudi če je mnogovrstna; tudi druge manj važne umetnosti imajo mnogovrstno tvarino n. pr. stavbarstvo, saj se z vsem bavi, kar je za poslopje potrebno; in rezbarstvo, ki izvršuje svoja dela v zlatu, srebru, medi in železu. Kajti kiparstvo obsega mimo preje navedenih stvari tudi les, slonovo kost, marmor, steklo in drago kamenje. Tvarina, s katero se tudi kdo drug peča, se ne sme takoj od retorike ločiti. Kajti če bi vprašal za tvarino kiparjevo, mi se bo imenovala med; če pa za tvarino kotlarja, t. j. onega opravka, katerega Grki *χαλκουργική* imenujejo, mi se bo tudi med imenovala. In vendar se posode od kipov zelo razlikujejo. Zato zdravništvo ne bo nehalo biti umetnost, ker se peča z maziljenjem in telovadbo

¹⁾ Gorg pogl. 9.

²⁾ pag. 261.

³⁾ O govorniku I. 15.

⁴⁾ O govorniku I. 6.

⁵⁾ O govorniku III. 14.

kakor borstvo, ali ker se bavi s pripravo jedil kakor kuharstvo. Če se pa trdi, da ima filozofija razpravljati dobro, koristno in pravično, tudi to ne nasprotuje; saj menijo poštenjaka, kedar modrijana imenujejo. Zakaj bi se torej čudil, da se govornik, katerega ne ločim od poštenjaka, s taisto stvarino peča? zlasti ker sem vže v prvi knjigi dokazal, da so se modrijani onega od govornikov zapuščenega dela polastili, ki je bil vselej lastnina retorike, tako da so se bolj z našo stvarino pečali. Ker so naposled vse stvari, o katerih se dá razgovarjati, stvarina dialektike, dialektika pa pretrgan govor: zakaj ne bi smel nepretrgan govor taiste stvarine imeti?

(Dalje prih.)

Dopisi.

Maribor. Konci preteklega meseca pričel se je na učiteljskem izobraževališču v Mariboru kurz, ki ima namen, ljudskim učiteljem podajati v posamnih strokah ono znanje, koje se zahteva od učiteljev meščanskih šol. Kurz bil je otvoren dne 24. septembra ob 5. uri zvečer po dež. šol. nadzorniku gospodu J. A. Rožek-u s primernim nagevorom. Voditelj kurza je ravnatelj učiteljišča c. kr. šol. svetovalec, gosp. Jurij Kaas. Predavajo pa in sicer matematiko: učiteljiščni prof. g. Lavtar; naravopis: gim. prof. g. dr. Schmierer; naravoslovje: gim. prof. g. Hirschler; geometrično risanje: realni prof. g. Knobloch; prostoročno risanje: real. prof. gosp. Jonaseh. Predavanja se vrše ob sredah in sobotah od 2.—6., druge dni pa od 5.—7. ure zvečer. Rednih slušateljev je blizu 30. Razen teh se kurza sedaj vdeležujejo mnogi učitelji, kateri bivajo za časa počitnic v Mariboru.

Ker so g. docenti, kakor kažejo prej navedena imena, sami znani strokovnjaki, je samo ob sebi umevno, da so predavanja jako instruktivna, temeljita in da torej dober uspeh pri splošnem navdušenju slušateljev za stvar ne more izostati.

Da-si pa radi priznamo veliko važnost te nove naredbe, vendar obžalujemo, da ta kurz ni enakomerno pristopen vsem ljudskim učiteljem. Ako hoče kateri oddaljeni učitelj kurz obiskovati, mora si na svoje troške priskrbeti pomožnega učitelja, ki ga za časa kurza v poučevanju namestuje. Če pa pomislimo, da vsled picle plače ljudskih učiteljev le malokateri zamore tolike troške zmagovati in da je pri splošnem pomanjkanju ljudskih učiteljev suplenta jako težko dobiti, moramo reči, da je oddaljenim učiteljem malone popolnoma nemogoče se kurza vdeleževati. Dobroto teh mešč. šol. kurzov uživajo tedaj le oni učitelji, ki imajo srečo službovati v mestu ali v bližnji okolici. Ti pa imajo itak dovolj priložnosti, se tudi sami nadalje izobraževati, kajti njim so razna društva, knjižnice in zbirke učnih pripomočkov po raznih zavodih v mestu na razpolaganje, torej so mešč. šol. kurza najmanje potrebni.

Želeli bi torej, da se v bodoče tudi marljivim učiteljem iz oddaljenih krajev vdeleževanje takega kurza v večji meri omogoči.

Od Gornjega-grad. Skoraj na sredini med Gornjim-gradom in Št. Martinom vzdiguje se proti sinjemu nebu diven hribček s podružnico sv. Petra, spadojočo k župniji Gornji-grad in v občino Bočna. Tik krasne cerkvice je lična šola, v katerej že nad 8 let prav marljivo, skrbno in uspešno deluje obče priljubljeni učitelj, g. Matevž Dedič. Kakor vsak kraj, hotel je tudi omenjeni g. učitelj sé svojimi vrlimi Bočani postaviti s posebno svečanostjo nedolžnej šolske mladini, kakor tudi odrasčeniim, trajen spomin na slavno 40letno vladanje našega presvitlega cesarja. Ta svečanost je bila odredjena na dan 29. avgusta t. l. ter je bil takrat ob jednom tudi skoncatek šolskega leta. Vrli,

radodarni in napredni Bočani so to slavno in vse hvale vredno podjetje krepko v gmotnem obziru podpirali, ter skrbeli, da so dotični prostori bili dostojno okinčani in vrh tega so darovali še obilo telesnega krepila tako otrokom, kakor drugim čast. prisotnikom. Sv. mašo je služel blagi kateket, g. Alojz Arzenšek in potem se poda mladina v dolgej vrsti na prostor za slavnost omenjeni. Prisotni so bili razven dveh že imenovanih gospodov tudi vlč. g. Anton Rodošek župnik v Šmartnem in ud okraj. šol. sveta; g. Ivan Kele, učitelj iz Noveštifte in mnogo domačega, odličnega občinstva. Takoj pri vходу v določeni slavnostni prostor, ki je bil pri krasnem vremenu pod milim nebom, izroči g. učitelj Dedič vodstvo slavnosti vlč. g. župniku Rodošek-u. Po kratkem telesnem okrepčilu nastopi vlč. gosp. kateket vzvišen, lepo s cesarskima podobama okinčan prostor, ter v jedernatih besedah vsem navzočim naslika življenje in slavno vladanje našega presvitlega cesarja. Po dokončanem, vzornem govoru zadoni od vseh navzočih trikratni gromoviti: „Živijo!“ na presvitlega cesarja in vso prevzvišeno cesarsko rodovino. Mogočen strel iz topičev je temu pritrjeval. Na to so učenci in učenke prednašali svečanosti in času primerne pesni in deklamacije, vsi z jako krepkim glasom, ter se je konečno neka vrta učenka duševnim in telesnim dobrotnikom še prav izvrstno zahvalila.

Neka slučajnost me je k tej veselici dovedla, a reči smem, da mi ne bode nikoli žal, da sem bil prisoten tako zanimivej zabavi, vedno se bom je radostnim srcem spominjal. Konečno javim vrlima gg. učiteljema, blagim Bočanom in vsem, ki so k tej slovesnosti količkaj pripomogli najiskrenejšo zahvalnost. Vsem darežljivim dobrotnikom in obdariteljem nedolžne mladine pa še posebej: Bog plati!

— e.

Ljubljana. V deželnem zboru kranjskem razvnela se je 1. t. m. pri obravnavi o proračunu normalno-šolskega zaklada jezikovna debata. Gutmansthal je tožil, da se nemški jezik sistematično potiska iz šol., da ga narodna stranka tepta na tla, cesarka vlada pa temu pritrjuje. Deželni predsednik baron Winkler se trditev odločno odklanja in naglaša, da imajo Nemei v Kočevju in Belipeči svoje popolnoma nemške šole, a tudi po slovenskih ljudskih šolah uči se nemški jezik kot učni predmet. Dežman napada e. kr. deželni šolski svet in graja slabo vravnava ljudskih šol, čemur niso toliko krivi učitelji, nego narodni matadorji, ki se celo v državnem zboru utikajo v šolske zadeve koroške, kar pa ne vgaja volji narodovi. Dr. Vošnjak in Šuklje krepko mej občenim odobravanjem zavračata Gutmansthala in Dežmana in Šuklje pove Dežmanu, da nema on nikake pravice, govoriti v imenu naroda. Sicer pa bodo prihodnjo pomlad nove volitve za dež. zbor; takrat bode narod govoril, takrat naj Dežman in njegova stranka razvije svoj prapor, takrat se bode videlo, kako bode narod slovenski odločil. Potem se odobri proračun. Prof. Šuklje poroča potem o poročilu deželnega odbora o obligatnem pouku nemškega jezika na trirazrednicah in čveterorazrednicah in nasvetuje resolucijo: „C. kr. deželni šolski svet se pozivlje urediti pouk nemškega jezika na onih slovenskih ljudskih šolah, na katerih je bil dozdej uveden kot obligaten predmet, v tem zmislu, da so k temu predmetu primorani le oni učenci, katerih zakoniti zastopniki (stariši, varuhi) pričetkom šolskega leta izrecno ne naznanijo šolskemu vodstvu, da se dotični učenci ne bodo vdeleževali tega pouka“. Tej resoluciji ugovarja deželni predsednik baron Winkler, češ, da je nepotrebna, ker se proti obligatnemu pouku nemškega jezika na ljudskih 3- in 4razrednicah nikdo pritožil ni. Proti govori tudi baron Schwegel in nasvetuje, naj se vrne resolucija finančnemu odseku, za njim govori še Dežman, konečno pa poročevalec Šuklje. Predlog barona Schwegelna se odkloni in vsprejme se resolucija.

Novice in razne stvari.

[Anton Irgolić †.] V Zagrebu je 27. m. m. po kratki bolezni umrl ravnajući učitelj tamošnje kaptolske deške šole in dolgoletni blagajnik „Učiteljske zadruge“ „Pedagog. zbor“, „Saveza Hrvat. učit. društava“, „Društva za podupiranje siromašnih učit. pripravnikov kr. preparandije zagrebačke“, predsjednik učit. društva za mesto Zagreb itd. g. Antonu Irgoliću rodnom Slovenec. Porodil se je 9. dne meseca junija 1839. l. pri Veliki nedelji, šolal se v Ptuju in Gradu ter prišel 1859. l. kot mlad a nadepolen pedagog v Zagreb, kjer je na tedajšnji deški šoli v samostanu usmiljenih sester našel službo. Leta 1861. prišel je na kaptolsko šolo za učitelja; po smrti tedajšnjega ravnatelja Franjo Klaić a 1875. l. pa je postal ravnajući učitelj te šole in je kot tak do svoje smrti vestno in marljivo svojo službo opravljal. Zagrebško in vso hrvatsko učiteljstvo je zgubilo v „Tončeku“, kakor so ga v ožjih krogih radi imenovali, vrlega tovariša in zvestega prijatelja, društva pa izvrstnega, zvedenega in vestnega gospodarja društvenega premoženja, in baš to je, zakaj bode hrvatsko učiteljstvo prerano zamrlega težko pogrešalo. Poleg tovarišev obžalujejo Irgolića vdova in 3 otroci, katerim je bil pokojnik zvesti in ljubeznjiv soprog in vselej zvesti, skrben oče! Bodi mu zemljica lahka!

[Pri razstavi e. kr. štajerskega vrtnarskega društva] so bili obdarovani: a) Z diplomom priznanja e. kr. deželnega šolsk. sveta in s častnim darom gg.: nadučitelj Vinko Koemut v Hajdinu, ravnatelj Josip Barle v Slovenjem Gradu, nadučitelj Anton Kokot v Pišecah, naduč. Janez Rupnik v Št. Lovrencu pod Prežinom, naduč. Ivan Jager v Studeneih pri Mariboru, naduč. Pavel Leitgeb pri sv. Duhu v Ločah, naduč. Jos. Vidie v Št. Pavlu v sav. dolini, naduč. Josip Klopčič pri sv. Petru v sav. dolini, naduč. Miha Oberski na Ponikvi, naduč. Matija Šumer pri Št. Vidu, učitelj Janez Stöger pri sv. Petru blizu Maribora, naduč. Franc Windisch v Slov. Bistrici, naduč. Toma Dernjač v Sevnici. b) Z diplomom priznanja e. kr. štajerskega šolskega sveta: Gg. učit. Fortunat Sadu v Ščavniški dolini, naduč. Jurij Bregant v Negovi, naduč. Toma Pušenjak v Cvenu, naduč. Franc Harrieh v Razvanju, naduč. Martin Čokl v Kostrivnici, naduč. Feliks Majeen v Radvanju, naduč. Franc Valentinič v Laškem trgu, naduč. Janez Wesiak v Pekrah, naduč. Ant. Skubee na Bizelskem in učitelj Viljelm Neuner na Muti.

[Ljudske šole na Kranjskem leta 1886/7.] Javnih ljudskih šol je bilo 282 in sicer: 241 slovenskih, 24 nemških in 17 slovensko-nemških mej temi: jednorazrednih 177, dvorazrednih 59, trirazrednih 18, štirirazrednih 24 in peterazredne 4. Celodnevni pouk je bil na 62, poludnevni na 198, delno celodnevni in delno poludnevni na 22 šolah. Deških šol je bilo 13, dekliških 11, pomešanih 258. Zraven teh rednih je bilo še 32 šol za silo. Vse šole so štejele 502 razreda. Nove šole so se odprle v Ljubljani na barju, v Hrušici, v Pirničah, v Tomišlju, v Šent Mihelu pri Žužemperku, v Trzinu in Dobljčah. Novi razredi so se napravili: na 2. Ljubljanski mestni deški šoli, v Šiški, na Rakeku in v Črnem vrhu. Od šolskih poslopij je 88 prav dobrih, 101 dobro, 51 zadovoljujočih, 43 slabih. Zasobnih ljudskih šol je bilo 9 nemških, 4 slovenske in tri nemško-slovenske. Od 63.314 za šolo vpisanih otrok od 6. do 12., oziroma 14. leta je hodilo v javne šole 49.289, v zasobne in šole za silo, v strokovne itd. šole 5007, torej v vsem 54.296 in je brez šolskega pouka ostalo 9018 otrok ali 14% vseh za šolo vpisanih. Od teh pa je bilo 780 ne sposobnih za šolski pouk, in 3241 začasno oproščenih, nadalje več ko 500 v ponavljavni šoli, tako da ostane 4500 ali 7% šole neobiskujočih otrok. Da je še toliko otrok brez šolskega pouka, prihaja od tod, da so nekateri šolski okrajji preobširni in mnoge hiše in vasi preveč oddaljene od šole. Nadalje so pri jednorazrednicah šolske sobe pretesne in je v nekaterih okrajjih zlasti v goratih premalo šol.

Vabilo. Učiteljsko društvo za Sežanski okraj bo zborovalo v Sežani dne 18. oktobra t. l. ob 9. uri d. p. Dnevni red: 1. Verifikovanje zapisnika; 2. Nazorni nauk v II. razredu; 3. Predavanje o šolskih vrtéh; 4. Poročilo gledé za veze slov. učiteljstva; 5. Nasvetuje se raznotéro. Odbor.

Naznanilo.

Druga preskušnja sposobnosti za splošne ljudske in meščanske šole v tem letu se prične v Mariboru v ponedeljek **dne 5. novembra ob 8. uri zjutraj.**

Oni, ki nameravajo se oglasiti k preskušnji, opozorjajo se na člen II 1 in na člen III 2 izpitne naredbe z dne 31. julija 1886.

Ravnateljstvo c. kr. preskuševalne komisije v Mariboru, dne 1. oktobra 1888.

Jurij Kaas, t. č. ravnatelj.

NATEČAJI.

Štv. 391.

Učiteljsko, ozir. podučiteljsko mesto.

V **Slovenjgraškem** šolskem okraju je na trirazredni ljudski šoli pri **Sv. Ilu pri Turjaku** učiteljsko mesto definitivno, eventualno podučiteljsko mesto provizorično namestiti.

Redno obložene prošnje naj se vložijo predpisanim potom do **15. oktobra t. l.** krajnemu šolskemu svetu pri **Št. Ilu pri Turjaku.**

Znanje slovenskega jezika je neobhodno potrebno.

O k. r. šolski svet Slovenjgradec, dne 6. septembra 1888.

2-2

Za predsednik: **Finetti s. r.**

Štv. 1088.

Učiteljske službe.

V **Ptujskem** šolskem okraju se tudi provizorično nameščajo:

- ena učiteljska služba pri **sv. Marjeti** poleg **Ptuja**, IV. plačilna vrsta.
- ena podučiteljska služba pri **sv. Urbanu** poleg **Ptuja** in ena pri **sv. Lovrencu** v slov. goricah, IV. plačilnega razreda in obe s prostim stanovanjem.

Prosilci naj svoje prošnje do **30. septembra t. l.** pri dotičnem krajnem šolskem svetu vložijo.

O k. r. šolski svet v Ptuj, dne 24. avgusta 1888.

2-3

Za predsednika: **Ramer s. r.**

Za šolsko mladino pri slavnostih povodom **40-letnega vladanja Njih Veličanstva cesarja** priporočava z **barvotiskano sliko cesarja našega** in 17 lesoreznimi podobami okrašeni, v najinem založništvu izišli slavnostni spis

Naš cesar

(1848—1888.)

Zgodovinski spis za slovensko mladino.

Priredil učitelj.

Slavnostni ta spis, koji so priporočali visoki c. kr. deželni šolski sveti kranjski, koroški, primorski in štajerski najtopleje v nakupovanje, je kaj prilichen zaradi svoje patriotična vsebine, kakor tudi zaradi bogate opreme svoje v stalen spomin na letošnjo štiridesetletnico vladanja Njih Veličanstva cesarja našega Frana Josipa I.

Cena spisu je **18 kr.** Za 100 in več kupljenih izvodov se znatno cena zniža.

Razprodajalcem dovoljuje se rabat.

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

3-5